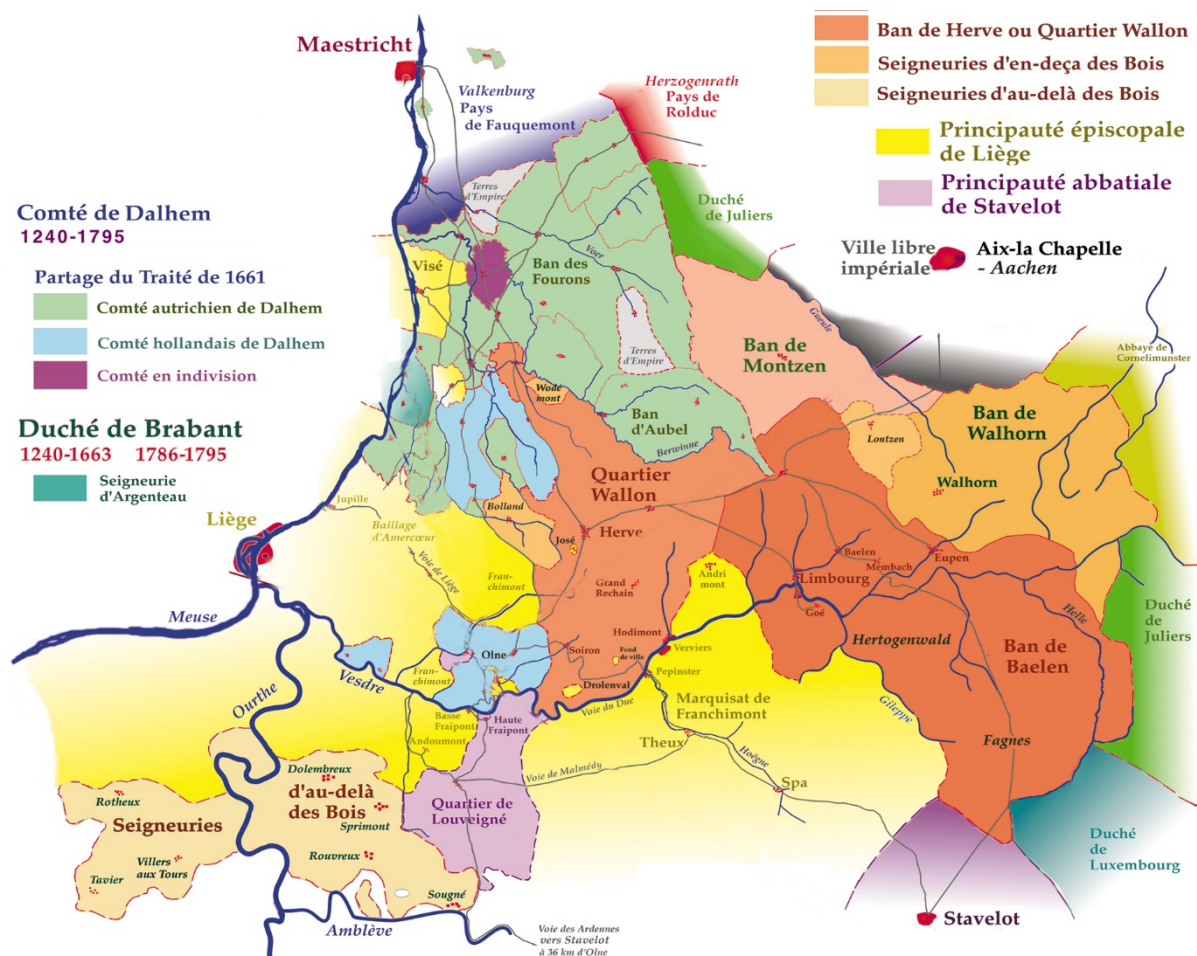

'De laatste Limburgers'

Populaire versie van de dissertatie:
Diets in het land van Herve

Faculteit Taalwetenschap, vakgroep Taalkunde.

Inleiding

Verder dan de Voerstreek, verder dan Aubel en de Platdietse streek. En dat is waar ze waren, helemaal in het midden van het Land van Herve. Het *Land van Herve* of *Plateau van Herve* (Frans: *Pays de Herve* of *Plateau de*

Herve) is een geografische streek in Wallonië in het noorden van de Belgische provincie Luik, een streek ten noorden van de Ardennen waar grasland het belangrijkste landgebruik is.

Ver weg van Nederland. Het Land van Herve grenst in het noorden aan de Voerstreek, in het oosten aan het Hertogenwoud en de Belgische Eifel, in het zuiden aan de Ardennen en in het westen aan de Maasvallei. De naam komt van het stadje Herve in het zuiden van de streek, dat lang de belangrijkste marktplaats was.

Terwijl de overgang in het landschap naar de Maasvallei, de Eifel en de Ardennen zeer abrupt is, lopen de landschappen in het noorden veel zachter over in de Voerstreek en Zuid-Limburg.

Vetweiderij

De streek is ongeveer 450 km² groot en vormt onderdeel van de Weidestreek. Bekend van zijn vetweiderij.

Gedurende de 16^e eeuw vonden er belangrijke veranderingen plaats in het landschap ten voordele van het grasland, vetweiderij genoemd. Evenals in de ban Aubel werd ongeveer 76% gebruikt voor landbouw. In 1611 gemeenschappelijke vrijstelling van de ban Herve, leidde ertoe dat de parochie Clermont uit 81% grasland bestond en uit 2,5% gewassen zoals fruitbomen. Het feit doet zich voor dat het derhalve onweerlegbaar is dat op de rand van de 17^e eeuw er belangrijke veranderingen

optraden in het gebied van Herve-Aubel op het gebied van het uiterlijk en de productie van de landbouw. Huisindustrie als vorm van economische plattelandsactiviteit ter verhoging van de inkomsten werd daar in toenemende mate van betekenis. In sommige gevallen, zoals in het Land van Herve, werd deze zó belangrijk, dat zij niet meer goed te combineren viel met een volwaardig akkerbouwbedrijf. Wij zien dan dat de arbeidsintensieve akkerbouw werd opgegeven en omgezet in een combinatie van veehouderijbedrijf met huisindustrie. Boter en kaas werden daarbij belangrijke marktproducten en traden in concurrentie met geïmporteerde zuivel. Het Land van Herve is hiervan een bekend voorbeeld, maar behoeft beslist niet het enige geval te zijn geweest.

Dit moet gepaard zijn gegaan met de uitstoot van arbeid omdat de plaats van de zuivel in het agrarisch bedrijf werd ingenomen door nagenoeg geen arbeid vragende vetweiderij.

De omzetting van bouwland in grasland in Zuid-Limburg dateert pas aan het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw. Zij was voornamelijk een gevolg van de economische crisis in welke tijd de tot dan toe beoefende graanteelt in de knel kwam.

In het aan Zuid-Limburg grenzende 'Land van Herve' was men echter reeds veel vroeger toe overgegaan om het bouwland in grasland om te zetten. In Herve

overheerst in de middeleeuwen de akkerbouw dat al aan het einde van de 15^e eeuw in grasland werd gelegd. Omstreeks 1683 was het aandeel van het grasland reeds gestegen tot circa 93%. Vandaar de aanvoer van zuivelproducten naar de markt in Aubel.

Reinoud van de Beek en Elian Broekhoven wilden weg. Ver weg van het rumoer van het Limburgse Heuvelland. Ze bezaten een vakwerkhuis in Bommerig. Ieder weekend was het raak. Hordes toeristen kwamen op het Heuvelland af om te recreëren. Fietsers, mountain bikers, motoren, wandelaars. Allemaal zochten ze hun heil in het Zuid-Limburgse Heuvelland. Ze kwamen van verre, vooral de motorrijders, maar de meesten waren gewoon Limburgers. Omhoog gevallen Maastrichtenaren. Ze wilden verder, verder en dieper Wallonië in. Niet gaan wonen in de Voerstreek of in Weerst, want daar wemelde het van Hollanders. Ze wilden iets authentieks. Na lang zoeken viel hun keuze op Clermont. Een idyllisch dorpje aan de rand van de chausseé Charlemagne. Helemaal ingebed in het groen. Ze gingen naar de plaatselijke VVV te Herve en vonden de volgende aanwijzingen:

Clermont

Voormalig stadhuis van Clermont.

In de richting van de chausseé Charlemagne aangekomen richting Henri-Chapelle sloeg Reinoud ten hoogte van Froidthier linksaf richting Clermont. Clermont of Clermont-sur-Berwinne (Nederlands: *Klaerment*; Limburgs: *Klaerment op Berwien*) is een plaats en deelgemeente van de Belgische gemeente Thimister-Clermont in de provincie Luik. Het dorp is opgenomen in de lijst van de mooiste plaatsjes in Wallonië (Les Plus Beaux Villages de Wallonie). Het zweet stond hem op

het voorhoofd, hoewel het allang oktober was, maar nog steeds ongeveer 20°C.

Clermont ligt in het Land van Herve op een hoogte van ongeveer 300 meter. Tot de opheffing van het hertogdom Limburg hoorde Clermont tot de Limburgse hoogbank Herve. Net als de rest van het hertogdom werd Clermont bij de annexatie van de Zuidelijke Nederlanden door de Franse Republiek in 1795 opgenomen in het toen gevormde Ourthedepartement. Clermont ligt aan het riviertje de Berwijn en de deelgemeente omvat ook het dorp La Minerie. Een van de mooiste stadjes van Wallonië. In de spelingen van het licht tekent de mineraalblauwe leisteen van Clermont zich prachtig af tegen de diepgroene achtergrond van boomgaarden en weilanden van het Herveland waarin de Berwinne en de Bèfve rustig voortkabbelen. Het dorp strekt zich uit in de lengte en dicht tegen elkaar gelegen Maaslandse gevels liggen aan een betegelde straat waar het gemeentehuis zich als een brug overheen werpt. Het gemeentehuis van Clermont is gelegen in het tot de Belgische gemeente Thimister-Clermont behorende dorp Clermont, aan de Place de la Halle, het marktplein aan de hoofdstraat van het dorp. Het gebouw is van 1888 en heeft het oude gemeentehuis op dezelfde plek vervangen. Het werd ontworpen door de Luikse architect Paul Demany (1859-1912). Het is gebouwd in neorenaissancestijl en is geïnspireerd door

de Maaslandse renaissance. Het bordes voor de centrale ingang is via twee gebogen trappen toegankelijk. Kenmerkend zijn verder de erkertoren en de onderdoorgang in de lengterichting. Het gemeentehuis is een monument, dat deel uitmaakt van de

lijst van beschermd erfgoed in Thimister-Clermont als onderdeel van het cultureel erfgoed in België. Het wordt in de 21e eeuw voornamelijk gebruikt als trouwlocatie. Ze gingen wonen aan de place de La Halle in een Maaslandse renaissance pand uit de 18e eeuw, met veel hardstenen kruiskozijnen en een entrée van hardsteen met een ossenoog. Uiteraard had het pand een leien dak.

Het gebruik van baksteen voor de muren, leien voor de zadeldaken, kolenzandsteen voor de raamlijsten en de hoekstenen bepaalt het architectonisch beeld van het dorp. Als de place de la Halle behoort tot de meest pittoreske pleintjes van het Herveplateau, dan is dat

vooral omdat de meeste monumenten, huizen en overblijfselen intact zijn gebleven. Clermont oogt als een oud dorp dat beschermd is onder een glazen stolp.

Herve

Herve (Waals: *Heve*; Limburgs: *Herf*) is een stad in de provincie Luik in België. De stad telt ruim 17.000 inwoners. De wekelijkse markt vindt plaats op zaterdag.

De streek rond Herve is vooral bekend voor zijn (Limburgse) Hervekaas. Ook het Hervens Zand

is naar de plaats genoemd. Herve lag tot 1795 in het hertogdom Limburg. De naam *Herve* komt van *Arvia*, wat (water)stroom betekent. Als zodanig werd het geciteerd in 898 in de kroniek van de bisschoppen van Toul. De oorsprong van dit woord is Keltisch.

Tegenwoordig rest nog een klein stroompje, de *Ruisseau du Hac*, een zijbeekje van de Magne.

De ouderdom van Herve is niet bekend. Mogelijk was er een Romeinse nederzetting. In het jaar 779 werd

Angelgiagas genoemd, wat betrekking had op het huidige plaatsje José, behorend tot Battice.

In de Karolingische tijd omvatte Herve een aanzienlijk gebied, ongeveer 6.850 ha in oppervlakte. Er was ook een kapel, die in de 13e eeuw vervangen werd door een kerk, waarvan de huidige versterkte toren nog bestaat. Deze maakte deel uit van een stadskasteel. In 1270 verleende Walram IV, hertog van Limburg stadsrechten aan Herve. Het kasteel werd, in het kader van de Limburgse Successieoorlog, in 1283 bezet door de troepen van Reinoud I van Gelre, om van daar invallen in het Graafschap Dalhem te doen, wat onder invloed van het Hertogdom Brabant stond. Hertog Jan I van Brabant liet toen het kasteel verwoesten en de stad, samen met enkele dorpen in de omgeving, platbranden.

In 1465 werd Herve platgebrand door de Luikenaren. In 1487 werd Herve opnieuw geplunderd door de aanhangers van Van der Mark in hun strijd tegen de Prinsbisschop van Luik. Van 1566-1654 had Herve zwaar te lijden onder de godsdienstoorlogen. In 1655 werd de heerlijkheid der stad Herve door koning Filips IV van Spanje uitgegeven aan Anne-Marie de Barbieus, terwijl de ban van Herve al in 1644 was verkocht aan Guillaume de Caldenborg. In 1656 kwam de stad Herve

aan Robert d'Aspremont Lyndenen bleef tot de revolutie in handen van diens erfgenamen.

In de tweede helft van de 17e eeuw had Herve te lijden onder de troepen van Lodewijk XIV van Frankrijk, maar toen het Oostenrijks gezag in 1713 werd gevestigd beleefde Herve een tijd van bloei.

Tot de opheffing van het hertogdom Limburg was Herve de hoofdplaats van een van de vijf Limburgse hoogbanken. De hoogbank (schepenbank) Herve vormde samen met de hoogbank Sprimont, die een exclave was, de Waalse hoogbanken van het Hertogdom Limburg (Quartier Wallon). Dit in tegenstelling tot het overige en grootste deel van het Hertogdom Limburg waar Platdiets, een Limburgs dialect, werd gesproken.

Net als de rest van het hertogdom werd Herve bij de annexatie van de Zuidelijke Nederlanden door de Franse Republiek in 1795 opgenomen in het toen gevormde Ourthedepartement. Na een korte tijd onder Nederlands gezag droegen de Hervenaren aanzienlijk bij aan de Belgische onafhankelijkheidsstrijd.

Op 4 augustus 1914 ondervonden de Duitse invasietroepen veel weerstand vanuit het Fort van Fléron. Hierop werd gereageerd door Battice en een groot deel van Herve in brand te steken. Vele tientallen burgers werden 8 augustus vermoord. Zo werd Herve

de eerste *ville martyre* in België. De burgemeester tijdens de Eerste Wereldoorlog was Théophile Iserentant. Van 1934-1937 werd het Fort van Battice aangelegd. Dit werd in mei 1940 belegerd door de binnenvallende nazitroepen. Gedurende de 12 dagen van het beleg was sprake van zware artilleriebeschietingen en bombardementen vanuit de lucht. Eén verdwaalde bom kwam op de vijand terecht en doodde 28 Duitse militairen.

In de omgeving van Herve werd steenkool gewonnen. De Société anonyme des Charbonnages de Wérister was hier actief. Van 1594 tot 1969 waren er mijnen in bedrijf, aanvankelijk op kleine schaal, later op industriële schaal. Een kleinere activiteit betrof de productie van appelstroop.

Herve ligt op het Plateau van Herve op een hoogte van ongeveer 310 meter. Het grondgebied van de deelgemeente Herve wordt geheel omsloten door dat van Battice. Ten zuidoosten van de kom van Herve stroomt de *Ruisseau du Hac*, een zijriviertje van de Magne. Tussen Herve en Battice ligt een betrekkelijk groot bedrijventerrein dat zich in noordelijke richting uitstrekt tot aan de voormalige Spoorlijn 38, welke tegenwoordig tot fietspad is omgevormd.

De *Cavalcade* is een van de belangrijkste evenementen van Herve, en vindt ieder jaar plaats op paasmaandag. Het is een carnavalstoet waarbij de wagens door

paarden getrokken worden. De *Cavalcade* wordt reeds georganiseerd sinds 1880.

Op Aswoensdag werd vroeger een soort begrafenisstoet georganiseerd waarbij een bot werd begraven en een kruis werd gedragen waarop vissen waren aangebracht. Dit symboliseerde het begin van de veertigdaagse vastentijd, waarin geen vlees, maar wel vis, mocht worden gegeten. Na afloop van deze 'begrafenis' werd overigens niet de kerk, maar veeleer de kroeg opgezocht.

Gouvernement

Reinoud, bril, haarlijn naar achteren, bruin haar, gestreken hemd, dito broek en asics kayano sneakers en een blik van ik kan de wereld aan. Vervolgens Elian, paardenstaart, fleurig hemd, leren broek, zwarte laarsjes met een blik van ik zit hier goed. Ze werkten beiden op het Gouvernement in Maastricht. Elian werkte voor het cluster Cultuur en deed daar minderheidstalen en Reinoud werkte voor het cluster Natuur en Water en was daar hydroloog. Elke ochtend kropen ze de steile bergwang op met een kronkelige weg naar de *chaussée Charlemagne* om via het knooppunt Battice de A3 op te draaien naar het westen. Bij Visé werd gekozen voor de A2 die hun rechtstreeks naar Maastricht bracht. Een dik half uur rijden als je in Maastricht geen files had. Elian had opgepikt dat binnen haar cluster opeens veel

belangstelling bestond voor het Diets in het Land van Herve. Elian kreeg een idee!

De Franse taalgrens raakt een stukje van het Nederlands territorium in Maastricht. Volgens de 'Alde Caerte'- het tweetalig stadscharter – verandert het Maaswater halverwege de Servaasbrug van nationaliteit. Zo staat het in artikel XIX: *'l'eau de la Meuse d'en hau' jusques au milieu du pont est entièrement à l'évêque...* (de bisschop van Franstalig Luik); *'ende van 't midden der brugge nederwaerts, is het voorseyde water al des hertoghs'* (die van Nederlands Brabant). Maastricht heeft een eeuwenlange ervaring in het dienen van twee Heren. De menging van Romaans en Germaans heeft de stad en streek gestempeld. Dit klinkt mee in de talen die er gesproken worden, maar blijkt uit on-Nederlands lijkende variaties

in denken en doen. 'Bourgondisch' wordt dit wel genoemd.

Toen na de Franse Tijd Willem I koning werd, is de eerste burgerlijke provinciegouverneur benoemd. Pas na de scheiding van Nederland en België bleef, net zoals in heel België, de oude titel gouverneur in zwang. Een exacte reden voor de Limburgse uitzondering is nauwelijks te geven. Voor 'Hollanders' en andere vreemdelingen heeft zo'n Frans woord gouverneur een autoritaire bijklank voor Limburgers in het geheel niet. Wie naar het 'Gouvernement' gaat en van zijn 'gouverneur' spreekt, geeft daarmee slechts een zelfs warme aanduiding van zijn gevoel van eigenheid van provincie en burgers. Het gaat dus over 'anders zijn'. Wellicht moet nu het woord 'chauvinisme' vallen als kenmerk voor Maastrichtenaar en Limburger. Het Gouvernement is een megalomaan gebouw waar je de weg kwijtraakt bestaande uit drie torens en talloze verdiepingen uitgevoerd in Portugees wit marmer met marmeren trappen. Historie zat op afdeling K3, 3de verdieping boven het Papenwater en voor een gedeelte op afdeling M3. Het Prandium bestaat vooral uit geplastificeerde tafeltjes en plastic stoelen.

Aan de wanden zijn zogenaamde cabines met gifgroene banken waar iets wat intern moet blijven besproken kan worden. Verder valt het grote terras op.

Bij binnenkomst zien we twee grote marmeren beelden. Deze 18^e eeuwse marmeren figuren staan in de Centrale hal. Ze zijn waarschijnlijk vanuit Luik in Maastricht terecht gekomen en sieren de entree van het classicistische Gouvernementspaleis, dat vanaf 1777 door architect aannemer Mathias Soiron de Jonge is gebouwd en omstreeks 1860 uitgebreid.

Verder staan er in het trappenhuis her en der zitbanken en is de ingang versierd met een grote kerstboom met lichtjes natuurlijk. Je komt alleen maar binnen met een pasje.

Het gebouw is gelegen in de uiterwaarden van de rivier de Maas in de Maastrichtse kantorenwijk Randwyck op een plek waar eertijds het vestingwerk Randwyck was gelegen. Het bestuursgedeelte van het Gouvernement ligt op een eilandje in de Maas, het Sint-Pieterseiland geheten. De Maasarm tussen de beide bouwdelen heet Papenwater.

Het gouvernement werd gebouwd in jaren 1980 naar een ontwerp van architect Gerard Snelder in samenwerking met Architecten BNA. Snelders koos voor een sterke geleiding van het gebouw in haaks op elkaar staande kantoorvleugels, met elkaar verbonden door middel van

trappenhuisen (van buitenaf herkenbaar aan de puntdaken). De 18 bouwblokken, die naar hoogte naar de Maas toe afnemen, zijn gedekt met lessenaar daken en hebben een betonskelet dat opgevuld is met baksteen. Deze typisch Maastrichtse bouwwijze verwijst naar de lokale Maaslandse renaissance bouwstijl.

Een stuk van de winterbedding van de Maas bleek een ideale locatie voor het nieuwe gouvernement. Het ligt er niet echt ver van het centrum en sluit als het ware met een flink tot dan toe ontbrekend segment de cirkel van de overwegend oude stadskern aan weerszijden van de Maas. Het bleek de ideale manier om de hapering van de door het bruggenhoofd beperkte bebouwing om te vormen tot een visuele eenheid van de oude cirkelstad op beide oevers. Een kunstmatig eiland, overbrugd door het gebouw was de avontuurlijke oplossing.

Er is zelfs een stuk natuur overgelaten aan de natuur en een familie Konik paarden die hun eigen tuinlieden zijn. Verder geeft de uitnodigende diversiteit, waarmee de bouwvolumes gegroepeerd zijn, tal van inhammen en microklimaatjes, waar de tuin- en landschapsarchitect W. Snelder zijn gang kon gaan. Hij verzon van alles, waaronder een moerastuin. Ook interieurs van dit gouvernement kunnen alleen in figuurlijke zin 'vorstelijk' worden genoemd en dit geldt dan zeker voor